

Rozprawić się z rozprawką

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży
Wrzesień 2014

Publikacja powstała w ramach Klubu nauczycieli polonistów z gimnazjum działającego w ODN w Łomży pod kierunkiem Doroty Dąbrowskiej

AUTORZY PUBLIKACJI:

Zbigniew Cedrowski

Joanna Ciborowska

Sylwia Kukowska

Joanna Majchrzak

Mirosława Pomichowska

Dorota Zalewska

Dorota Dąbrowska

KOREKTA

Dorota Zalewska

SKŁAD KOMPUTEROWY TEKSTU

Sławomir Dymko

ISBN 978-83-93-8301-2-1

© Copyright by Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łomży 2014 r.

Wydanie pierwsze

Wydawca:

Ośrodek Doskonalenia

Nauczycieli w Łomży

18-400 Łomża

plac Kościuszki 2

tel. 86 216 42 17

fax 86 216 57 25

www.odnlomza.pl

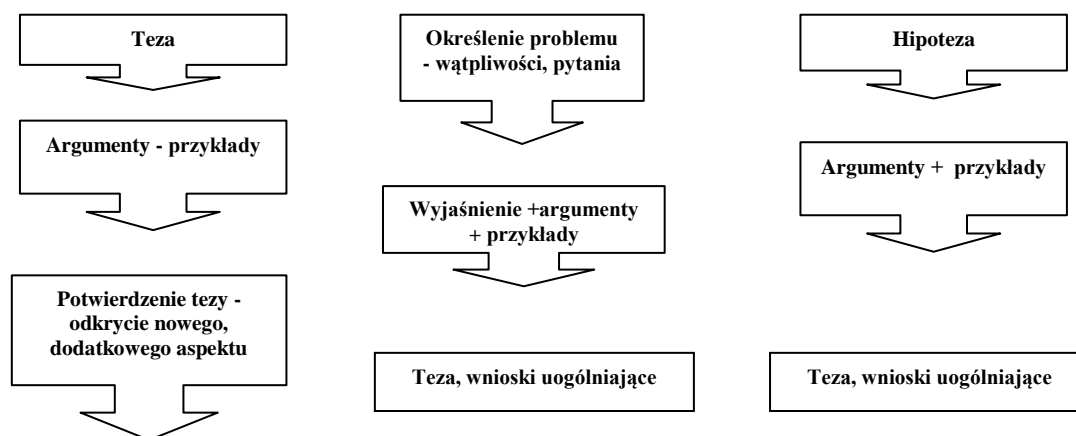
e- mail: odn@odnlomza.pl

SPIS TREŚCI

ROZPRAWKA – CECHY GATUNKU	2
STRUKTURA ROZPRAWKI	5
SPÓJNOŚĆ WYPOWIEDZI.....	7
ROZPRAWKA NA LEKCJACH JĘZYKA POLSKIEGO A NAUCZANIE PROBLEMOWE	11
PRACA Z TEKSTEM INFORMACYJNYM JAKO PRZYGOTOWANIE DO PISANIA ROZPRAWKI	34
ANALIZA WYPRACOWAŃ UCZNIOWSKICH – ĆWICZENIA DEKOMPOZYCYJNE	39
INTERPRETACJA UTWORU POETYCKIEGO JAKO PRZYGOTOWANIE PRZYGOTOWANIE DO ROZPRAWKI.....	47
PRZYKŁADOWE TEMATY ROZPRAWEK.....	56

Rozprawka to forma wypowiedzi stanowiąca zadanie o charakterze problemowym. Celem jej jest przedstawienie, w sposób przekonujący, propozycji rozwiązania określonego w temacie problemu w odniesieniu do zaproponowanych lub wybranych przez piszącego tekstów kultury. Przed uczniem redagującym rozprawkę staje więc podwójne zadanie – najpierw postawiony w temacie problem musi rozwiązać, następnie zaś powinien zaproponowane rozwiązanie przedstawić w formie wypowiedzi argumentacyjnej, pamiętając jednocześnie, że nadrzędnym celem komunikacyjnym jest przekonanie odbiorcy do swojej propozycji.

Schemat globalnej organizacji tekstu rozprawki zawiera stałe elementy – teza/hipoteza, argumenty, potwierdzające je przykłady, wnioski; poszczególne jego części mogą jednak być uporządkowane w różny sposób. (I. *Schematy rozprawek*). Jest to więc forma wypowiedzi, która mimo retorycznego zrygoryzowania umożliwia swobodne kształtowanie wywodu.

I. *Schematy rozprawek*

Pisząc rozprawkę, uczeń wchodzi poniekąd w rolę badacza, który analizuje problem, poszukuje różnych jego rozwiązań, gromadzi materiał egzemplifikacyjny, stawia tezę lub hipotezę, prezentuje własne subiektywne stanowisko i stara się uargumentować je w sposób logiczny i rzeczowy. Tego typu praca znajduje bezpośrednie odniesienie do procesu twórczego, którego przebieg wyznaczają kolejno etapy: wskazanie problemu, rozpoznanie - analiza problemu, zajęcie stanowiska, przedstawienie argumentacji, podsumowanie oraz postawienie pytań otwierających nowe perspektywy zagadnienia. Redagowanie rozprawki,

oprócz dobrej znajomości różnych tekstów kultury, wymaga więc od ucznia opanowania szeregu skomplikowanych umiejętności zarówno o charakterze dedukcyjnym, jak i indukcyjnym.

Kształcenie umiejętności redakcyjnych uczniów może przebiegać w różny sposób. Warto rozpocząć takie działania od definicji i objaśnienia istoty gatunku, a następnie przejść do analizy wzorcowych wypracowań (najlepiej uczniowskich). Maria Dyduchowa w książce „Kształcenie sprawności językowej uczniów” zaleca ćwiczenia zwracające uwagę *na te elementy wzoru, które są przykładem sztuki celnego wypowiedzania się i świadomego użycia tworzywa językowego. Można więc- zdaniem autorki- obserwować leksykę tekstu, jego ukształtowanie składniowe, kompozycyjne, związki między doбором formy językowej a funkcją wypowiedzi lub sytuacją komunikacyjną. Ćwiczenia analityczne muszą tak kierować badawczą pracą uczniów, aby mogli samodzielnie dochodzić do uogólnień natury teoretycznej na temat sposobów konstruowania wypowiedzi przez autora tekstu-wzoru i snuć refleksje nad własnym sposobem wypowiedzania się.* W ćwiczeniach leksykalnych szczególnie istotne wydaje się zwrócenie uwagi na słownictwo uwydatniające tok i porządek rozumowania oraz zapewniające spójność lokalną i międzyakapitową. Oprócz wzorów wypracowań uczniowskich, punktem wyjścia do podobnych analiz mogą być również teksty informacyjne (najczęściej artykuły prasowe lub popularnonaukowe) o wyrazistej strukturze retorycznej.

Inne ważne ćwiczenie to analiza tematów rozprawek, tworzenie na ich podstawie planów psychologicznych wypracowań (również w postaci map mentalnych), uwzględniających najważniejsze elementy projektowanych wypowiedzi oraz w dalszej kolejności konstruowanie planów rozprawek.

Kształceniu umiejętności redagowania rozprawki może sprzyjać też sposób prowadzenia lekcji z wykorzystaniem problemowej strategii nauczania. Proces pisania rozprawki wydaje się być w wielu fragmentach odzwierciedleniem naturalnego toku rozmowy lub dyskusji prowadzonej na zajęciach dydaktycznych. Wielokrotnie uczniowie muszą przecież odpowiadać na pytania dopełniające: **dlaczego...?**, **jak...?** lub pytania/polecenia wymagające od nich rozstrzygnięcia: **czy...?**, **rozważ....** Oczywiście, im częściej tworzymy okazję do formułowania rozbudowanych, kilkuzdaniowych wypowiedzi, będących odpowiedzią na wcześniej przytoczone pytanie, tym więcej uczniowie będą mieli okazji do

formułowania argumentów, obrony własnego stanowiska w odniesieniu do omawianych na lekcji lub poznanych samodzielnie tekstów kultury.

Praca z tekstem poetyckim może również stać się pretekstem do kształcenia umiejętności redakcyjnych uczniów. Poszukiwanie w wierszu hipotezy interpretacyjnej i próba jej uargumentowania poprzez przykłady pochodzące z tekstu pozwala ćwiczyć zarówno umiejętności interpretacyjne, jak i konstruowanie logicznie uporządkowanej wypowiedzi.

Wszystkie wymienione tu sposoby zostaną zaprezentowane w kolejnych częściach publikacji, która jest owocem pracy nauczycieli polonistów z gimnazjów, którzy uczestniczyli spotkaniach *Klubu polonistów*.

Rozprawka powinna składać się z kilku logicznie po sobie następujących części:

- wprowadzenia (wstępu),
- rozwinięcia tematu,
- zakończenia.

Każdą rozprawkę rozpoczyna wprowadzenie (to, od czego się coś zaczyna, wprowadzenie w całość). Odnosi się ono do problematyki przedstawionej w kontekście przyjętego tematu. Umożliwia wyrobienie poglądu ewentualnego czytelnika na temat tego, co zamieścimy w rozprawce.

Od przejrzystości, zwięzłości i uporządkowania wstępu zależy pierwsze wrażenie czytelnika. Dlatego należy zaprezentować wykład myśli w jak najlepszym stylu, w sposób jasny, precyzyjny, logiczny oraz sugestywny.

Rozwinięcie tematu stanowi ośnowę rozprawki, w nim koncentruje się treść pracy. Jest to zaprezentowanie zagadnień niezbędnych do zrozumienia poruszanej w rozprawce problematyki lub inaczej rozwinięcie tematu w kontekście przyjętych założeń zarysowanych we wstępie. Główna część rozprawki poświęcona jest przede wszystkim uargumentowaniu przyjętego stanowiska w odniesieniu do przywołanych tekstów kultury (najczęściej literackich). W tej części też możemy zaprezentować poglądy różnych autorów, starając się je interpretować oraz porównywać w kontekście tego, co je łączy oraz co je dzieli, różnicuje.

Zakończenie możemy przedstawić w formie wniosków i uogólnień, gdyż jest ono swoistego rodzaju syntezą. Znaczy to tyle, że punktem wyjścia zakończenia jest cel rozprawki, który po porównaniu z prezentowanymi treściami określa, co faktycznie udowodniono. W zakończeniu staramy się uogólnić i zestawić wszystkie wnioski wynikające z zaprezentowanych treści, powiązać je, wytłumaczyć zachodzące między nimi związki, zależności oraz dojść do syntetycznego ujęcia prezentowanej problematyki.

W żadnym wypadku zakończenie nie może być powtórzeniem ważniejszych fragmentów rozprawki.

Zamiast zakończenia czy wniosków końcowych można zamieścić tzw. podsumowanie. Zmierzamy wówczas do szczególnego wyeksponowania najistotniejszych treści i uogólnień i w rezultacie do stwierdzenia, czy został osiągnięty zakładany cel rozprawki.

Dobre rady

- Nadmierna pewność siebie, której nie popiera się przekonującymi dowodami, może świadczyć o braku wiedzy, a przede wszystkim podważać wiarygodność i rzetelność prezentowanych treści.
- Warto pamiętać, że stwierdzenia pewne i jednocześnie prawdziwe są z reguły banalne, a więc niewiele znaczące i mało odkrywcze. Dlatego też trzeba je starannie i rzetelnie uzasadnić.
- Formułując uogólnienia i wnioski, musimy czynić to odpowiedzialnie przede wszystkim dlatego, że zaprezentowane treści ulegają dewaluacji (po pewnym czasie) a przez to są niepewne i tymczasowe.
- W zakończeniu, wnioskach końcowych czy podsumowaniu możemy również zamieścić własne uwagi i spostrzeżenia – o ile takie się nasuwają.

Zasady spójności wypowiedzi dotyczą zarówno przekazywanych w niej treści, jak i jej budowy gramatycznej. Tekst spójny, według Renaty Mayenowej, opiera się na trzech jednościach, które wynikają bezpośrednio z aktu komunikacji: określony **nadawca** kieruje komunikat do określonego **adresata**, zachowując przy tym jedność **tematyczną**. Poszczególne wypowiedzenia tekstu muszą mieć więc odniesienie do podejmowanego tematu - np.: rozwijać go, uzupełniać, uściślać. Jak pisze Renata Mayenowa, treść wszystkich zdań, które składają się na tekst powinna tworzyć „opis jednego przedmiotu, opowieść o jednym przedmiocie lub rozumowanie dotyczące jednej tezy”.

W uczniowskich wypracowaniach lub wypowiedziach ustnych najczęściej możemy dostrzec kłopoty ze spójnością międzyakapitową i spójnością lokalną. Fakt ten wynika zazwyczaj z niewłaściwego rozumienia tematu lub braku wiedzy na dany temat. Zdarza się i tak, że piszący po prostu nie potrafią zachować dyscypliny pisania, mają skłonność do dygresji i streszczania tekstów literackich. Bezspornie uczniowie powinni znać, już na etapie szkoły podstawowej, zasady uspoźniania tekstu – takie jak: zachowanie tego samego podmiotu mówienia oraz czasu gramatycznego, powtarzanie słów, stosowanie synonimów, wyrazów pochodzących z tego samego pola semantycznego, wyrazów pokrewnych, antonimów, zaimków, spójników, wyrażen przyimkowych. Powinny również pojawić się wtedy ćwiczenia w pokazywaniu związku między poszczególnymi zdaniami wypowiedzi, uspoźnianiu tekstów, rozpoznawaniu wskaźników zespolenia. Takie praktyczne działania sprzyjają kształceniu świadomości językowej uczniów oraz odkrywaniu przez nich funkcjonalności środków językowych.

Wybrane przykłady ćwiczeń

1. Przeczytaj uważnie tekst Jana Parandowskiego i wypisz przykłady zastosowanych przez niego działań zmierzających do zachowania spójności tekstu.

Podania głosiły, że człowiek jest tworem jednego z tytanów – Prometeusza, który ulepił go z gliny pomieszanej ze łzami. Duszę zaś dał mu z ognia niebieskiego, którego parę iskier ukradł z rydwanu słońca².

Człowiek Prometeusza był słaby i nagi. Palce miał zakończone zbyt kruchymi paznokciami, by mu były obroną przed pazurami dzikich zwierząt. Jedyne jego postać, niepodobna do otaczających stworzeń, była widocznym obrazem bogów. Brakowało mu tylko ich siły. Niby mdłe zjawy senne błędzili ludzie, bezradni wobec potęg przyrody, której nie rozumieli. Wszystkie ich czyny były nieświadome i bezładne. Widząc to, Prometeusz ponownie zakradł się do wielkiego spichlerza ognia niebieskiego i przyniósł na ziemię pierwsze zarzewie. W siedzibach ludzkich zapłonęły jasne ogniska, ogrzewając mieszkańców i płosząc drapieżne bestie. Mądry tytan uczył ludzi umiejętnego używania ognia, sztuk i rzemiosł. Nie podobało się to Dzeusowi.

Dzeus zemścił się okrutnie. Na jego rozkaz przykuto Prometeusza do skały Kaukazu. Co dzień zgłodniały orzeł zlatywał, by mu wyjadać wątrobę, która wciąż odrastała. Wokół było pusto i głucho. Skazaniec nie słyszał głosu ludzkiego ani nie ukazywała mu się twarz przyjazna. Palony gorącymi promieniami słońca, bez ruchu i spoczynku, trwał Prometeusz, niby wieczny wartownik, dla którego zawsze za późno przychodzi noc w płaszczu gwiazdzistym i za późno zorza poranku roztopia się w ciepłocie dnia. Jego próżne jęki spadały w przepaść gór jak martwe kamienie.

Zachowanie spójności przez	PRZYKŁADY
temat	
podmiot	
czas gramatyczny (jednolity)	
powtórzenia	
synonimy	
wyrazy pokrewne	
antonimy	
zaimki	
spójniki	

2. Napisz streszczenie tekstu i podkreśl w nim wyrazy zespalające poszczególne zdania.

Ćwiczenia na podstawie: Danuta Krzyżyk, *Praca nad doskonaleniem uczniowskich umiejętności tekstotwórczych*

1. W podanych zdaniach wskaż elementy leksykalne służące budowaniu ich spójności.

- a. *Wczoraj wieczorem niespodziewanie odwiedziła mnie Klara. Klara to moja najlepsza koleżanka.*
- b. *Dziś przylatuje do Polski Ojciec św. Papież pozostanie w ojczyźnie do 14 czerwca.*
- c. *W ogrodzie zakwitły żonkile i tulipany. Kwiaty tworzą barwny kobierzec.*
- d. *Chętnie rozmawiam z rodzicami swoich uczniów. Na ogół są oni bardzo zdziwieni, gdy słyszą o moich pomysłach dotyczących programu wychowawczego.*
- e. *Nauczanie nie jest dziś zajęciem ani łatwym, ani wdzięcznym. Nauczyciel jest narażony na wiele przykrych doświadczeń.*
- f. *Lubię twórczość Lema. Fantastyka naukowa to mój ulubiony gatunek literatury.*
- g. *Wieczorem chciał wyjeżdżać. Rano na szczęście zmienił zdanie.*

2. Przeredaguj podane teksty, usuwając zbędne powtórzenia. Wykorzystaj: wyrazy bliskoznaczne, zaimki, peryfrazy lub elipsy.

- a. *Na scenie opanowała mnie trema. Stremowana stałam bez słów, a trema ścisnęła mi gardło.*
- b. *Nasz dom stał blisko lasu. Blisko nas mieszkała tylko jedna rodzina. Ale za to wszyscy mieliśmy blisko do szkoły.*
- c. *Czytałem tę książkę bez chwili wytchnienia. Książka ta potrafi zachęcić do czytania nawet tych, którzy tego nie lubią.*
- d. *Moja siostra wierzy w siłę lekarstw. Szuka lekarstwa nawet na schudnięcie. A ja uważam, że najlepszym lekarstwem na schudnięcie jest ruch i dieta.*
(M. Nagajowa: *Sztuka dobrego pisania i mówienia*. Warszawa 2003, s. 31, 32, 34).

3. Oto tekst, którego kolejne zdania nie zostały ze sobą połączone. Przeredaguj go tak, aby tworzył spójną wypowiedź. W tym celu możesz:
- Zmienić szyk wyrazów w sąsiadujących zdaniach tak, aby treść końcowa jednego zdania wiązała się z treścią początku zdania następnego.
 - Usunąć powtarzający się podmiot, stworzyć podmiot domyślny.
 - Usunąć powtórzenia wyrazowe, stosując zaimek lub elipsę.
 - Dodać wyrazy spajające.

Wanda – córka Kraka, która objęła po jego śmierci panowanie nad Krakowem. Była panną wielkiej urody i rozumu. Usłyszał o urodzie księżę niemiecki Rydgier i przysłał do Krakowa posłów z prośbą o rękę, a gdyby odmówiła - groził wojną. Niemieckiego księcia nie chciała poślubić Wanda: jej – wolnej pani wolnego królestwa – siłą chciał swą wolę narzucić. Odmówiła swej ręki. Na czele wojsk wkroczył w granice królestwa. Zgromadziła rycerzy i mężnie stawiała czoła najeźdźcy, odnosząc wspaniałe zwycięstwo. Uznała, że po takim zwycięstwie należy się bogom ofiara dziękczynna i złożyła ją z życia, w nurty Wisły, rzucając się. Ku jej czci poddani usypali wysoki kopiec pod Krakowem. Dziś Nowa Huta rozciąga się dookoła kopca Wandy.

(D. Zdunkiewicz-Jedynak: *Redagowanie tekstu*. W: K. Kłosińska: red.: *Formy i normy, czyli poprawna polszczyzna w praktyce*. Warszawa 2004, s. 132)

Rozprawka jako forma wypowiedzi pisemnej w praktyce szkolnej funkcjonuje nie tylko dlatego, że wymaga tego podstawa programowa. Równie istotne jest to, że przygotowanie do niej kształci jednocześnie umiejętności ponadprzedmiotowe, uniwersalne, wśród których warto wymienić następujące:

- formułowanie i uzasadnianie opinii,
- gromadzenie argumentów popierających stanowisko lub kontrargumentów podważających jego słusność,
- selekcjonowanie informacji,
- parafrazowanie tekstu,
- funkcjonalne wykorzystywanie zdobytych wiadomości,
- formułowanie problemu i poszukiwanie jego rozwiązania.

W związku z tym, że struktura rozprawki oddaje tok rozumowania piszącego, powinny ją charakteryzować następujące cechy:

- logiczność,
- dążenie do precyzyjnego wyrażania myśli,
- konsekwencja.

Doskonałym przygotowaniem uczniów do pisania rozprawki są lekcje, w czasie których wykorzystuje się elementy nauczania problemowego (możemy je nazwać metodami problemowymi lub strategią problemową). Należy jednak pamiętać, że właściwa realizacja strategii problemowej wyklucza sytuację, w której nauczyciel wyraźnie dominuje swoim działaniem nad uczniami. Planując zajęcia, a następnie prowadząc je, powinien swoją rolę ograniczyć do funkcji organizacyjnej – aktywności dydaktyczne przez niego inicjowane niech skupiają się na analizie problemu i poszukiwaniu sposobów jego rozwiązania, a ciężar działania niech spoczywa na uczniach.

Odpowiednia postawa nauczyciela i organizacja procesu dydaktycznego sprzyjają w dużym stopniu rozwijaniu myślenia dywergencyjnego – uczniowie, poszukując różnych

rozwiązań danego problemu, stają się twórczy, a ponadto dostrzegają i rozumieją związki między pozornie oddalonymi od siebie faktami czy informacjami.

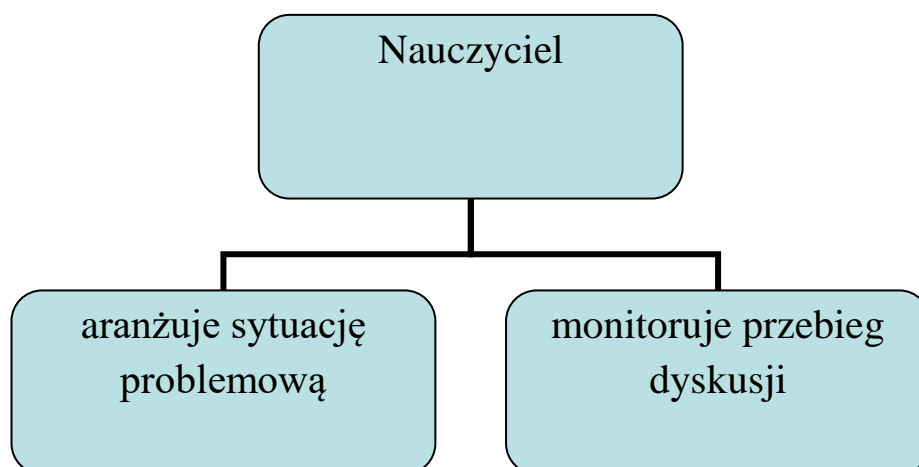
Wartość nauczania problemowego wynika między innymi z tego, że uczeń:

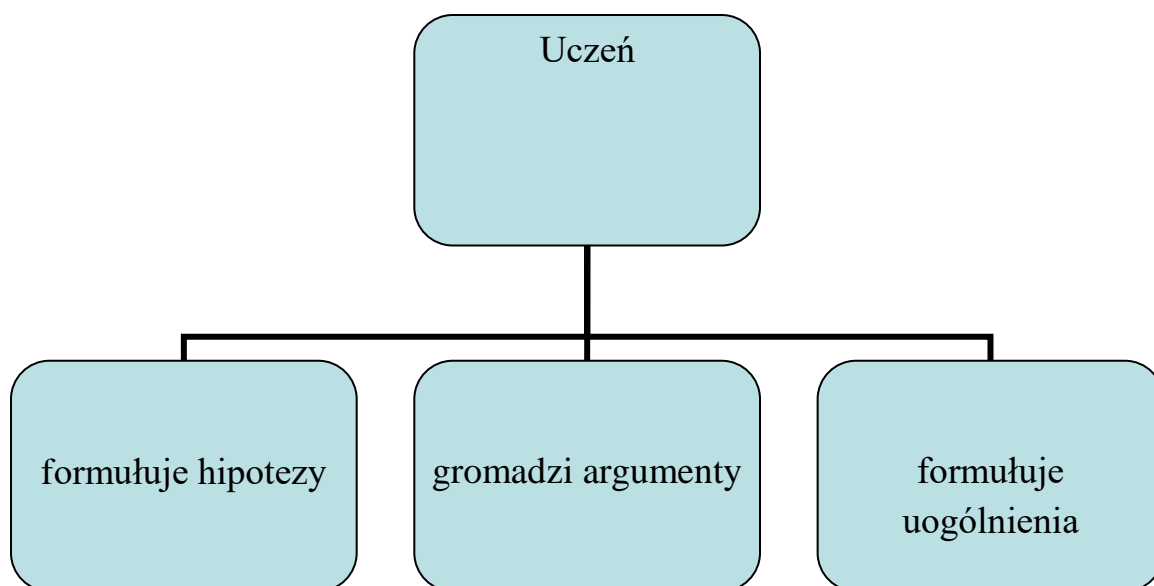
- samodzielnie stawia pytania,
- dociera do wiedzy i dokonuje selekcji informacji,
- rozwiązuje dylematy,
- formułuje, uzasadnia i wyraża swoją opinię.

Lekcje z elementami nauczania problemowego rozwijają zatem umiejętność samodzielnego myślenia i rozwiązywania problemów w twórczy sposób.

Jak tworzyć sytuacje problemowe na lekcji języka polskiego?

Zgodnie z opracowaną przez prof. Z. Urygę typologią metod nauczania na lekcjach polskiego nauczanie problemowe stanowi jeden z wariantów metody analizy dokumentacyjnej. Na lekcji nauczyciel i uczeń pełnią zupełnie inne role.

Punktem wyjścia dla stworzenia sytuacji problemowej mogą być między innymi:

- kontrowersyjne sądy o utworze literackim lub innym tekście kultury, np.:
 - Opowiadanie *Stary człowiek i morze* E. Hemingwaya – arcydzieło literatury czy nudna lektura obowiązkowa?,
 - Wesele w Atomicach* S. Mrożka – zabawna opowieść o wsi przyszłości czy ironiczna refleksja o współczesnym świecie?,
 - Czy A. Mickiewicz, pisząc *Redutę Ordona*, miał prawo fałszować historię?,
 - Świat bajek I. Krasickiego – smutny czy wesoły?;
- kontrowersyjne sądy o bohaterach literackich, np.:
 - Jacek Soplica – bohater czy zdrajca?,
 - Józef Papkin – postać komiczna czy budząca współczucie?,
 - Czy Józio i Różia z *II cz. Dziadów* rzeczywiście zasłużyły na karę?;
- kontrowersyjne oceny zjawisk, np.:
 - Internet – zagrożenie czy szansa?,
 - Internetowe portale społecznościowe – ułatwienie czy przeszkoda w nawiązywaniu kontaktów?,
 - Wiadomości sms -owe – sposób ułatwiający czy utrudniający komunikację?,
 - Obraz świata w telenowelach – prawdziwy czy fałszywy?;
- oceny ludzkich postaw, zachowań, np.:
 - Czy cel zawsze uświęca środki?,
 - Marzenia – czy należy dążyć do ich realizacji za wszelką cenę?,
 - Być bohaterem – co to znaczy na początku XXI wieku?.

Kolejnym etapem pracy na lekcji języka polskiego powinien być wybór metody, za pomocą której uczniowie będą rozstrzygać problem. Wśród wielu metod sprzyjających nauczaniu problemowemu szczególnie ważne z perspektywy praktyki szkolnej wydają się być

- dyskusja,
- metaplan,
- debata,
- burza mózgów,
- gry dydaktyczne,
- gałąź logiczna złożona.

Z nauczycielskiej praktyki

Konspekt lekcji języka polskiego w klasie III gimnazjum (2 godz.)

Temat: *Być czy mieć – która postawa prowadzi do prawdziwego szczęścia?*

Cele:

- charakteryzowanie różnych postaw życiowych;
- wskazywanie w analizowanych tekstach uniwersalnych wartości oraz postaw egzystencjalnych;
- formułowanie opinii i jej uzasadnianie;
- formułowanie argumentów.

Metody:

- debata,
- mapa mentalna,
- praca z tekstem,
- praca z dziełem plastycznym.

Środki dydaktyczne:

- fragmenty tekstów literackich, np.: *Legandy o świętym Aleksym, Skąpca, Małego Księcia, Kamieni na szaniec,*
- tekst fraszki *Na dom w Czarnolesie,*
- fragmenty tekstu M. Dudzikowej „*Mieć*” i „*być*” jako orientacje życiowe,
- reprodukcja obrazu *Skąpiec*.

Formy pracy: indywidualna, grupowa, zbiorowa

Przebieg lekcji

1. Czynności wstępne.
2. Sprawdzenie pracy domowej (zadaniem uczniów było wypełnienie tabeli).

Bohater literacki	Tytuł tekstu	Co było dla bohatera ważne?
Harpagon		
Romeo		
Król		
Aleksy		
Zośka		

3. Wskazanie wynikających z tabeli różnic między postawami bohaterów, np.:
 - inne wartości,
 - inne cele,
 - inne drogi do szczęścia, itd.
4. Analiza fragmentu tekstu „*Mieć*” i „*być*” jako orientacje życiowe:
 - podkreślanie w tekście niezrozumiałych słów i ich wyjaśnianie,
 - wyszukiwanie słów kluczowych i sporządzanie ich indeksu; zwrócenie uwagi na frekwencję tych słów w tekście;
 - wskazywanie różnic między znaczeniem wyrazów „mieć” i „być” wynikających z analizy haseł słownikowych;
 - podział tekstu na części (praca w grupach);
 - nadawanie częściom tytułów (praca w grupach);
 - układanie pytań do tekstu (praca w grupach);
 - test pytań i odpowiedzi (grupy zadają pytania innym grupom i oceniają poprawność udzielonych odpowiedzi);
 - podkreślenie związku między wybranym przez człowieka modelem życia (postawą wobec innych) oraz nastawieniem człowieka do samego siebie;
 - charakteryzowanie produktywnego i nieproduktywnego nastawienia człowieka do samego siebie;
 - określanie konsekwencji przyjętych modeli życiowych;
 - wskazanie podobieństw między poglądami E. Fromma i G. Marcela.

M. Dudzikowa: „Mieć” i „być” jako orientacje życiowe

Na wstępie postaram się wprowadzić w atmosferę pojęcia być i mieć za pomocą małego ćwiczenia językowego. Oto wypisane ze słowników języka polskiego synonimy słów „być” i „mieć”, a także rozmaite związki frazeologiczne, w jakich się najczęściej pojawiają:

„być” – *znajdować się, przebywać, zajmować pewne miejsce w rzeczywistości, istnieć, żyć.*

Na przykład: „Być na nogach” – nie odpoczywać, nie spać, działać, być czynnym; „Być na swoim miejscu” – postępować jak należy; „Być w siódmym niebie” – czuć się zadowolonym, zachwyconym, szczęśliwym; „Być w swoim żywiole” – znajdować się w warunkach sprzyjających rozwinięciu własnych zdolności, możliwości; „Być dobrej myśli” – zachować pogodę ducha, ufać; „Być sobą” – postępować w sposób sobie właściwy, naturalny, według własnych przekonań (...).

„mieć” – posiadać, korzystać z czegoś, użytkować, dysponować.

Na przykład: „Mieć majątek, pieniądze, dobra materialne”; „Mieć dyplom, studia, posiadę”; „Mieć spokojne życie”; „Mieć coś do kogoś” – żywić do kogoś niechęć, pretensję, urazę; (...) „Mieć się za kogoś, za coś” – uważać się za kogoś, za jakiegoś, ale w rzeczywistości nim nie być; „Mieć kogo za kogo, za co” – posługiwać się nim; „Mieć na własność kogoś, coś, rozporządzać nim”.

Jak mogłeś zauważyć, „być” – to ruch, działanie, uczestniczenie, rozwój, a „mieć” – to posiadanie, korzystanie, użytkowanie, a więc stagnacja. Erich Fromm w książce *Mieć – czy być* (...) pisze o dwóch postawach życiowych, dwóch modelach zachowania człowieka: postawie konsumpcyjnej – „model posiadania” [mieć], i postawie głoszącej prymat wyższych wartości duchowych człowieka – „model bycia” [być], i stwierdza, podobnie zresztą jak wielu innych współczesnych myślicieli, iż wybór tego, „by być więcej” czy „posiadać więcej”, należy do podstawowych wyborów dokonywanych przez człowieka. Już we wcześniejszych pracach Fromm, biorąc za kryterium różne typy nastawień człowieka do samego siebie, innych ludzi oraz świata, dokonał ogólnego podziału typów ludzkich na „produktywne” i „nieproduktywne”. (...) Otóż, zdaniem Fromma, człowiek o orientacji produktywnej w stosunku do innych ludzi kieruje się miłością, nastawiony jest bardziej na dawanie niż na branie, dąży do poznawania i rozumienia siebie, innych ludzi, świata i poprzez rozmaite rodzaje aktywności, nacechowane twórczym podejściem (...), stara się maksymalnie rozwijać swoje możliwości [nieograniczone potencje], tym samym samorealizując się, a także przekształcając zgodnie z idealną wizją świat, w którym żyje.

Natomiast nastawienie nieproduktywne według Fromma to takie, kiedy człowiek – kosztem rozwoju własnej osobowości

- nie jest zdolny do dawania czegokolwiek z siebie, a poprzez rozmaite formy nacisku psychicznego zmusza innych do ofiarowywania mu wszystkiego [od przedmiotów materialnych, zaszczytów, stanowisk – do wymuszania uczuć],
- wykorzystuje innych, stosując siłę czy przebiegłość, wyzysk, kradzież, grabież i podobne bezwzględne zachowania,
- wykazuje w stosunku do wszystkiego, co nie jest tak zwanym dobrem materialnym i nie przynosi korzyści, rezerwę, obojętność (...),
- traktuje siebie jako towar, który można za różną cenę sprzedać, a stosunki między ludźmi jako formę stosunków panujących na rynku ekonomicznym.

Gabriel Marcel w rozprawie *Być i mieć* pół wieku temu powiedział, iż „w gruncie rzeczy wszystko sprowadza się do rozróżnienia pomiędzy tym, co się ma, a tym, czym się jest”. „Mieć” to znaczy „posiadać”. A posiadać, jak mówił Marcel, w zasadzie znaczy posiadać dla siebie, zachowywać, ukrywać. Istotę posiadania Marcel rozpatruje na przykładzie posiadania sekretu. Myślę, że to wyrazisty przykład, przemawiający do naszej wyobraźni, ponieważ każdy z nas ma jakiś tam swój sekret. Marcel mówi tak: ów sekret nie jest sekretem tylko dlatego, że go zachowujemy, lecz również dlatego, że moglibyśmy go wydać. Gdybyśmy go zdradzili, przestałby być sekretem, więc go strzeżemy, pilnujemy, boimy się, że może się wydać w sposób bezwiedny, bez naszej woli. (...)

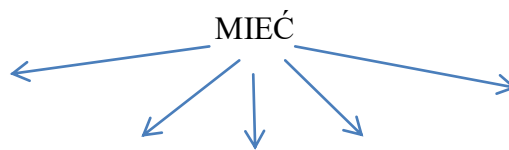
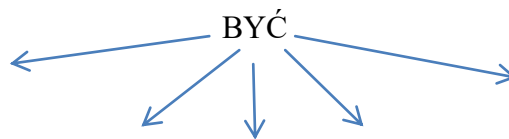
Gabriel Marcel mówi o rozróżnieniu między tym, „co się ma”, a tym, „czym się jest”, Erich Fromm ujmuje to jako „być więcej czy posiadać więcej”. Chodzi więc o to, aby „być kimś”, ale dzięki przymiotom ducha i umysłu, rozbudowanemu i bogatemu życiu wewnętrznemu, stosunkowi do drugiego człowieka i do świata (...). Człowiek, który chce „być kimś” przez posiadanie, wpływy, znajomości, protekcje, posługiwanie się drugim człowiekiem jak przedmiotem – prędzej czy później zaczyna odczuwać wewnętrzną *pustkę i osamotnienie*. (...)

Po tych wstępnych uwagach nasuwa się refleksja. Jeśli ktoś postanawia dążyć do „bycia kimś”, która to godność nie jest nam dana ani przez naturę, ani przez dobra materialne, stanowiska, dyplomy, ani też możliwa do osiągnięcia jakimś pojedynczym aktem czy w określonym [„odtąd”-„dotąd”] czasie – decyduje się tym samym na trud BYCIA

w świecie. Pociąga to za sobą konieczność wszechstronnego rozwoju, właśnie w imię „bycia kimś”, a równocześnie daje szansę w toku BYCIA w świecie STAWANIA SIĘ SWOIM WŁASNYM DZIEŁEM. MIENIE takich szans chyba nie daje.

M. Dudzikowa, *O trudnej sztuce tworzenia samego siebie*, Warszawa 1989, s. 98-99, 102-162.

5. Stworzenie mapy mentalnej prezentującej każdą z postaw.

6. Debata na temat wyboru postawy życiowej we współczesnym świecie: Być czy mieć – którą z postaw wybiera częściej współczesny człowiek? (podział klasy na dwa zespoły – każdy broni jednej z postaw; przedstawianie opinii i uzasadnianie jej, formułowanie przez zespoły kontrargumentów, odpieranie kontrargumentów; formułowanie wniosków końcowych).
7. Ocena konsekwencji wyboru każdej z postaw.

8. Wskazanie w literaturze i malarstwie postaci będących uosobieniem każdej z postaw.
Uzasadnianie wyboru.

Postać	Tytuł tekstu kultury	Postawa: <i>być</i> czy <i>mieć</i> ?	Uzasadnienie wyboru postawy
Harpagon			
Bankier	<i>Mały Książę</i>		
Skąpiec z obrazu T. Makowskiego	<i>Skąpiec</i>		
Aleksy	<i>Legenda o świętym Aleksym</i>		
Zośka			
Osoba mówiąca we fraszce J. Kochanowskiego	<i>Na dom w Czarnolesie</i>		

9. Redagowanie planu rozprawki na temat: *Być czy mieć – która postawa prowadzi do prawdziwego szczęścia?*

- wybór typu rozprawki (rozprawka problemowa, wymagająca rozważenia różnych stanowisk, prowadząca do sformułowania tezy w zakończeniu);
- wybór materiału (tekstów literackich i innych tekstów kultury);
- gromadzenie argumentów i kontrargumentów;
- formułowanie tezy.

10. Wspólne redagowanie wstępu, np.:

Cechą świata, w którym żyjemy, jest konsumpcjonizm. Człowiek XXI wieku dąży do tego, by posiadać coraz więcej dóbr materialnych, widząc w ich zdobywaniu

i pomnażaniu cel swojego istnienia. Mimo że te dobra nieustannie gromadzi, zdobywa kolejne szczeble kariery zawodowej, nie czuje się szczęśliwy. Wydaje się, że jest samotny i czegoś mu brakuje. Otaczające go piękne przedmioty nie zastąpią prawdziwych wartości, za które można oddać życie. Warto więc zastanowić się, jaka postawa daje człowiekowi prawdziwe szczęście – być czy mieć?

11. Podsumowanie.

12. Ocena pracy uczniów.

13. Zadanie pracy domowej.

Być czy mieć – która postawa prowadzi do prawdziwego szczęścia? Rozważ problem, odwołując się do różnych tekstów kultury.

Konspekt lekcji języka polskiego w klasie II gimnazjum

Temat: *Mały Książę* – utwór dla dzieci czy dorosłych?

Cele:

- formułowanie stanowiska dotyczącego tekstu literackiego i uzasadnianie jego słuszności;
- redagowanie planu rozprawki;
- odczytywanie przesłania tekstu;
- wskazywanie w tekście literackim uniwersalnych wartości humanistycznych oraz postaw egzystencjalnych.

Metody:

- dyskusja,
- praca z tekstem,
- transformacja.

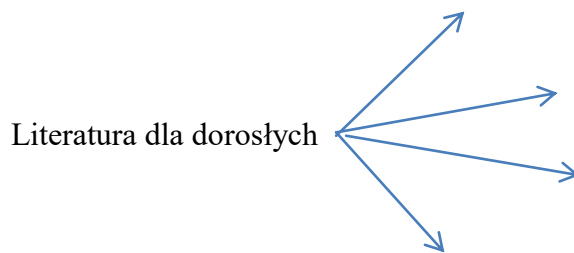
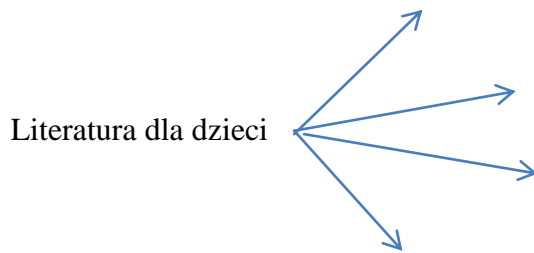
Środki dydaktyczne:

- tekst *Małego Księcia*,
- karty z fragmentami tekstu służące do wykorzystania w pracy nad jego transformacją,
- plansze pod tytułem „Literatura dla dzieci” i „Literatura dla dorosłych”.

Formy pracy: indywidualna, zbiorowa, grupowa

Przebieg lekcji

1. Czynności wstępne.
2. Sprawdzenie pracy domowej (przygotowanie wykazu tekstów, należących zdaniami uczniów do literatury, której adresatami są dzieci).
3. Sporządzenie map mentalnych pod hasłem: „Literatura dla dzieci” i „Literatura dla dorosłych”.

4. Wskazanie różnic między literaturą dla dzieci i literaturą dla dorosłych.

Literatura dla dzieci	Literatura dla dorosłych

5. Transformacja fragmentu tekstu wybranego przez uczniów lub zaproponowanego przez nauczyciela
- przygotowanie przez grupy dwóch wersji tekstu: adresowanej do dzieci (np. młodszego rodzeństwa) i adresowanej do dorosłych (np. do rodziców i dziadków),
 - porównanie przygotowanych wypowiedzi z oryginałem,
 - wskazanie różnic i podobieństw między nimi.
6. Praca z tekstem *Małego Księcia* – wypełnianie tabeli (praca z fragmentami tekstu lub odwołanie się do wiedzy uczniów o lekturze).

Główny bohater: <ul style="list-style-type: none"> ▪ imię ▪ wiek 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪
Informacje o bohaterze <ul style="list-style-type: none"> ▪ miejsce zamieszkania ▪ bliscy ▪ marzenia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪ ▪
Spostrzeżenia bohatera <ul style="list-style-type: none"> ▪ o ludziach ▪ miłości ▪ przyjaźni ▪ szczęściu ▪ smutku ▪ tajemnicy ▪ poszukiwaniu sensu życia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪
Wartości ważne dla bohatera	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪
Sposób widzenia świata	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ▪
Język wypowiedzi bohatera	<ul style="list-style-type: none"> ▪

7. Dyskusja na temat adresata książki A. Saint-Exupéry’ego: „*Mały Książę* – książka dla dzieci czy dorosłych?”

8. Formułowanie argumentów uzasadniających słusność obu stanowisk. Zapisanie ich w formie tabeli.

Stanowisko	Argumenty
<i>Mały Książę</i> to utwór dla dzieci	1. 2. 3.
<i>Mały Książę</i> to utwór dla dorosłych	1. 2. 3.

9. Porządkowanie argumentów.
10. Redagowanie planu rozprawki (praca w grupach).
11. Podsumowanie.
12. Ocena pracy uczniów.
13. Zadanie pracy domowej.

Mały Książę – utwór dla dzieci czy dorosłych? Rozważ problem w formie rozprawki.

W labiryncie fraszek i trenów Jana Kochanowskiego.

Propozycja cyklu lekcji mających charakter syntezy przed egzaminem gimnazjalnym.

Cele:

- rozpoznawanie problematyki tekstów,
- wykorzystywanie informacji zawartych w przypisach do analizy i interpretacji tekstu;
- określanie funkcji elementów konstrukcyjnych utworu: tytułu, apostrofy, puenty;
- formułowanie tezy i argumentów do rozprawki.

Metody:

- praca z tekstem literackim,
- mapa mentalna,
- heureka.

Formy pracy:

- indywidualna,
- zespołowa,
- zbiorowa.

Środki dydaktyczne:

- teksty utworów Jana Kochanowskiego: *Na swoje księgi*, *Do fraszek*, *Na lipę*, *O doktorze Hiszpanie*, *O żywocie ludzkim*, *Do gór i lasów*, *Tren V*, *Tren VII*, *Tren VIII*,
- plansze z kalendarium życia Jana Kochanowskiego.

Przebieg lekcji

1. Czynności wstępne.
2. Sprawdzenie pracy domowej:
 - a) prezentacja przygotowanych w grupach plansz przedstawiających kalendarium życia poety;
 - b) wskazanie faktów biograficznych powtarzających się w uczniowskich pracach;
 - c) ocena wykonanych przez grupy prac.
3. Wskazanie kontekstu wybranych utworów Jana Kochanowskiego. Wykorzystywanie informacji zawartych w przypisach do tekstów oraz znajdujących się na planszach przygotowanych przez uczniów.

Tytuł tekstu	Rodzaj kontekstu (biograficzny, kontekst epoki, filozoficzny, inny)	Cytat wskazujący na kontekst
<i>Na swoje księgi</i>		
<i>O żywocie ludzkim</i>		
<i>Na lipę</i>		
<i>O doktorze Hiszpanie</i>		
<i>Na dom w Czarnolesie</i>		
<i>Do gór i lasów</i>		
<i>Tren VIII</i>		

4. Formułowanie programu artystycznego Jana Kochanowskiego przedstawionego we fraszce *Na swoje księgi* oraz poszukiwanie przykładów jego realizacji w innych tekstach poety:
- a) rozpoznanie osoby mówiącej, wyszukiwanie wskazujących na nią wyrazów;
 - b) formułowanie zadań, jakie wyznaczał Jan Kochanowski swojej poezji – interpretacja metafor:
 - „Nie dbają moje papiery o przeważne bohaterzy” -
.....
 - „Ale śmiechy, ale żarty/ Zwykły zbierać moje karty” -
.....
 - „Pieśni tańce i biesiady/ Schadzają się do nich rady” -
.....
 - c) wskazanie związku między artystycznym programem sformułowanym we fraszce *Na swoje księgi* i postawą życiową poety wyrażoną we fraszce *O doktorze Hiszpanie*.
5. Wskazanie związku między puentą fraszki *Do gór i lasów* oraz utworem *O doktorze Hiszpanie*:
- a) wyszukiwanie cytatu stanowiącego puentę wiersza;
 - b) interpretacja puenty – dostrzeganie aluzji do myśli Horacego „carpe diem”.
6. Uzasadnienie celowości dokonanego przez poetę wyboru gatunków literackich.

Nazwa gatunku	Cechy gatunku	Okoliczności towarzyszące tworzeniu tekstów
fraszka		
tren		

Wniosek:

.....

.....

.....

.....

7. Wizja świata i człowieka w wybranych utworach poety – praca w grupach.

Zapisywanie wniosków w formie tabeli.

Tytuł utworu	Refleksje o świecie i człowieku
<i>O doktorze Hiszpanie</i>	
<i>Do gór i lasów</i>	
<i>Na dom w Czarnolesie</i>	
<i>Na lipę</i>	
<i>O żywocie ludzkim</i>	
<i>Tren V</i>	
<i>Tren VII</i>	
<i>Tren VIII</i>	

8. Refleksje Kochanowskiego o świecie i człowieku – nadal aktualne czy anachroniczne?

Dyskusja.

9. Tworzenie planu rozprawki na temat: Czy sformułowany we fraszce *Na swoje księgi* program poetycki był w pełni przez Jana Kochanowskiego realizowany?

a) tworzenie dwóch planów pracy:

- teza – argumenty – potwierdzenie tezy;
- hipoteza – argumentacja – teza;

b) tworzenie planu z tezą:

1. Teza.

Jan Kochanowski nie zrealizował w pełni programu artystycznego sformułowanego we fraszce *Na swoje księgi*.

2. Argumentacja.

A. Poeta podejmował rozważania o nietrwałości ludzkiego życia i wartościach, o które człowiek zabiega.

B. Kochanowski zwracał uwagę, że człowiek przypomina kukielkę, a jego życie – teatralne widowisko.

C.
.....

D.
.....

E.
.....

F. Poeta uważał, że śmierć dziecka jest niezgodna z prawami natury.

G.
.....

3. Potwierdzenie tezy.

.....
.....
.....
.....

c) tworzenie planu z hipotezą:

➤ Hipoteza.

Czy Jan Kochanowski w pełni realizował program poetycki, który sformułował we fraszce *Na swoje księgi*?

➤ Argumentacja.

Stanowisko 1.	Stanowisko 2.
.....
.....
.....

➤ Teza.

.....
.....
.....

10. Wyszukiwanie w tekstach cytatów popierających stanowisko piszącego.
11. Gromadzenie słownictwa porządkującego tok rozumowania oraz nadającego wypowiedzi cechy stylu argumentacyjnego.
12. Podsumowanie i ocena pracy uczniów.
13. Zadanie pracy domowej.

Czy Jan Kochanowski w pełni zrealizował swój program artystyczny sformułowany we fraszce *Na swoje księgi*? Rozważ problem, odwołując się do wybranych fraszek i trenów.

Propozycja zadań do fragmentów reportażu Ryszarda Kapuścińskiego *Wojna futbolowa*. Analiza tekstu może być przygotowaniem do rozprawki na temat: *Jakie postawy wyzwała sport? Rozważ problem, odwołując się do przykładów z historii i literatury oraz własnych przemyśleń.*

Luis Suarez powiedział, że będzie wojna, a we wszystko, co mówił Luis – wierzyłem. Mieszkaliśmy razem w Meksyku, Luis dawał mi lekcje Ameryki Łacińskiej. Czym jest i jak ją zrozumieć? Potrafił przewidzieć wiele wydarzeń.(...) Tym razem swoją opinię o czekającej nas wojnie Luis wygłosił po odłożeniu gazety, w której przeczytał sprawozdanie z meczu piłki nożnej między reprezentacjami Hondurasu i Salwadoru. Obie drużyny walczyły o prawo udziału w mistrzostwach świata, zapowiedzianych na lato 1970 roku w Meksyku.

Pierwszy mecz odbył się w niedzielę 8 czerwca 1969 roku w stolicy Hondurasu – Tegucigalpie. Nikt na świecie nie zwrócił uwagi na to wydarzenie.

Drużyna Salwadoru przyjechała do Tegucigalpy w sobotę i spędziła w hotelu bezsenność. Drużyna nie mogła spać, ponieważ była obiektem wojny psychologicznej rozpętanej przez kibiców Hondurasu. Hotel otoczyło mrowie ludzi. Tłum walił kamieniami w szyby, tłukł kijami w blachy i w puste beczki. Raz po raz wybuchały hałaśliwe petardy. (...)

Następnego dnia Honduras pokonał zaspaną drużynę Salwadoru 1:0. Kiedy napastnik Hondurasu, Roberto Cardona, strzelił w ostatniej minucie zwycięską bramkę, siedząca w Salwadorze przed telewizorem 18-letnia Amelia Bolanios zerwała się i pobiegła do biurka, gdzie w szufladzie leżał pistolet jej ojca. Popełniła samobójstwo, strzelając sobie w serce. „Młoda dziewczyna, która nie mogła znieść, że jej ojczyzna została rzucona na kolana” – pisał nazajutrz dziennik Salwadoru „El Nacional”. W pogrzebie Amelii Bolanios, transmitowanym przez telewizję, wzięła udział cała stolica. (...)

Ale po tygodniu w stolicy Salwadoru – w San Salvadorze, na stadionie o pięknej nazwie Flor Blanca (Biały Kwiat) odbył się rewanż. Tym razem drużyna Hondurasu spędziła bezsenną noc. Wrzeszczący tłum kibiców wybił wszystkie okna w hotelu, wrzucając do środka tony zgniłych jaj, zdechłych szczurów i cuchnących szmat. Zawodnicy zostali przewiezieni na stadion w wozach pancernych(...).

Cały stadion był otoczony wojskiem. Wokół boiska stały kordony żołnierzy doborowego pułku Guardia Nacional z rozpylaczami gotowymi do strzału(...). Salwador zwyciężył 3:0.

Prosto z boiska odwieziono drużynę Hondurasu na lotnisko. Gorszy los spotkał jej kibiców. Bici i kopani, uciekali w stronę granicy. Dwie osoby poniosły śmierć. Kilkadziesiąt trafiło do szpitala. Gościom spalono 150 samochodów. W kilka godzin później granica między obu państwami została zamknięta.

O tym wszystkim przeczytał Luis w gazecie i powiedział, że będzie wojna. Był kiedyś wytrawnym reporterem i znał dobrze swój teren. (...)

– Myślisz, że warto pojechać do Hondurasu? – spytałem Luisa, który redagował wtedy poważny i wpływowy tygodnik „Siempre”.

– Myślę, że warto – odpowiedział – na pewno coś się zdarzy.

Następnego dnia byłem w Tegucigalpie. (...)

O zmierzchu nadleciał nad miasto samolot i zrzucił bombę. Wszyscy słyszeli wybuch tej bomby. Sąsiednie wzgórza powtarzały gwałtowny odgłos rozrywanego metalu i dlatego niektórzy mówili potem, że była to cała seria bomb. Miasto ogarnęła panika. Ludzie uciekali do bram, kupcy zamykali sklepy. Porzucone samochody stały na środku ulicy. Jakaś kobieta przebiegła chodnikiem wołając: - Moje dziecko, moje dziecko! (...)

W południe przyjechało czterdziestu korespondentów, kolegów z Meksyku. Dolecieli samolotem do Gwatemali i tam wynajęli autobus, bo lotnisko w Tegucigalpie było zamknięte. Wszyscy chcieli jechać na front. (...)

Rano przysłali samolot, żeby przewiózł nas na drugi kraniec frontu, gdzie toczył się ciężki bój. Nocny deszcz przemienił pas startowy pełnego lotniska Nacaome w rdzawe grzęzawisko. (...)

Ale myśmy polecieeli na drugi skraj frontu do Santa Rosa de Copan. Samolot wyrzucał na rozbiegu tyle ognia i dymu, co rakieta startująca na księżyc. (...) W Santa Rosa de Copan (mała, senna miejscina, teraz pełna wojska) ciężarówka zawiozła nas przez zabłocone uliczki do koszar. Koszary mieściły się w starej twierdzy hiszpańskiej otoczone szarym, spęczniałym od wilgoci murem. Kiedy weszliśmy do wewnątrz, na dziedzińcu przesłuchiwali trzech rannych jeńców.

– Mówić! – ryczał do nich oficer śledczy – Wszystko mówić! (...)

Pojechaliśmy dalej. Droga okrążała zalesioną górę, minęliśmy pustą wioskę San Fransisco, zaczęły się zakręty i zakręty, nagle za jednym zakrętem wjechaliśmy w zamęt wojenny. Żołnierze biegli i strzelali, w górze furkotały pociski, po obu stronach drogi długimi seriami zanosily się cekaemy. Szofer gwałtownie zahamował i w tym momencie na drodze przed nami rozerwał się pocisk. Za sekundę gwizd i znowu wybuch, znowu wybuch. (...)

Gnałem przed siebie, kierując się w tę stronę, gdzie zdawało mi się, że jest ciszej, rwałem przez krzaki, w dół, w dół, byle dalej od tego zakrętu, gdzie nas to dopadło, stok, naga ziemia, łyżwowałem po śliskiej glinie, a potem w busz, w busz głęboko, ale nie biegłem długo, bo przede mną nagle zupełnie blisko wybuchła strzelanina, kule zawyły, zatrzepotały w gałęziach, runął ogień broni maszynowej. Padłem i przywarłem do ziemi. (...)

Wojna futbolowa trwała sto godzin. Jej ofiary: sześć tysięcy zabitych, kilkanaście tysięcy rannych. Około pięćdziesięciu tysięcy ludzi straciło domy i ziemię. Zniszczono wiele wiosek.

R. Kapuściński, *Wojna futbolowa*, Warszawa 1988.

Przed lekturą tekstu

Zadanie 1. (praca w grupach)

Zastanówcie się, jakie zachowania kibiców powinny towarzyszyć widowiskom sportowym (meczm, zawodom, konkursom). Następnie do podanych wydarzeń/sytuacji dopiszcie właściwe zachowania i nazwijcie bliskie im emocje.

Sytuacja	Zachowanie kibiców	Emocje
Wyjście zawodników/sportowców na boisko		
Odśpiewanie przez drużynę hymnu państwowego		
Udana akcja jednej z drużyn zakończona zdobyciem bramki/ punktów		
Zmiana zawodnika poprzedzona wycofaniem z gry jednego ze sportowców		

Zadanie 2. (praca w grupach)

Ułóżcie kodeks dobrego kibica sportowego. Możecie wybrać określoną dziedzinę sportu.

Posługujcie się zdaniami w trybie rozkazującym.

1.
2.
3.
4.

Zadanie 3.

Czy widowiska sportowe są ludziom potrzebne? – dyskusja. Prezentowanie sformułowanych opinii i uzasadnianie ich.

Po lekturze tekstu

Zadanie 4.

Przeczytaj uważnie fragment reportażu R. Kapuścińskiego. W czasie lektury zwróć uwagę na kolejność zdarzeń. Podziel tekst tak, by wyodrębnić

- wprowadzenie,
- informację o przyczynach wojny,
- relację z przebiegu wojny,
- informację o konsekwencjach wojny.

Zadanie 5.

Zredaguj plan tekstu, używając równoważników zdań.

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Zadanie 6.

Określ związek przyczynowo-skutkowy między wydarzeniami, uzupełniając według wzoru poniższą tabelę.

Wydarzenie	Konsekwencje
Nocą kibice Hondurasu zaatakowali hotel, w którym zatrzymała się drużyna Salwadoru.	Zmęczeni i zaspani zawodnicy Salwadoru przegrali następnego dnia mecz piłki nożnej.

Zadanie 7.

Nazwij emocje i uczucia towarzyszące kibicom Hondurasu i Salwadoru.

Kibice Hondurasu –

.....

Kibice Salwadoru –

.....

Zadanie 8.

Oceń postawę

- kibiców obu drużyn,
- Amelii Bolanios.

Uzasadnij swoje stanowisko.

Zadanie 9.

Wypisz z tekstu jak najwięcej negatywnych konsekwencji konfliktu między zawodnikami Salwadoru i Hondurasu.

Zadanie 10.

Zinterpretuj tytuł tekstu R. Kapuścińskiego.

PRACA Z TEKSTEM INFORMACYJNYM JAKO PRZYGOTOWANIE DO PISANIA ROZPRAWKI

Joanna Ciborowska

Tekst informacyjny powiadamia o różnych stanach rzeczy świata zewnętrznego lub sfery psychicznej. Skupia się na samej komunikacji i jego wartości informacyjnej. **Podstawową funkcją tekstów informacyjnych jest więc funkcja komunikatywna.** Nadawca przekazuje odbiorcy za pomocą tekstu informacje o świecie, swoją wiedzę, przypuszczenia na temat osób, zjawisk, przedmiotów, świata zewnętrznego. Mogą to być również informacje dotyczące życia psychicznego nadawcy, jego uczuć, wyobrażeń, stanów woli. Teksty informacyjne – najczęściej artykuły prasowe – są szczególnie ważne w życiu społecznym, ponieważ umożliwiają poszerzanie i wymianę wiadomości o świecie, ludziach, wydarzeniach oraz różnych sytuacjach. W praktyce szkolnej treści w nich zawarte mogą stać się punktem wyjścia do ćwiczeń, polegających na formułowaniu tezy oraz argumentów, określaniu własnego stanowiska wobec rozważanych zagadnień. Konstrukcja tych tekstów często oparta jest na porządku dowodzenia typowym dla rozprawki, dlatego też warto je wykorzystywać do ćwiczeń dekompozycyjnych, służących przedstawieniu struktury wypowiedzi argumentacyjnej.

PROPOZYCJE ĆWICZEŃ

Tekst I

Gdyby jakiś etnolog próbował zrekonstruować życie ludzi końca XX wieku na podstawie takich czasopism jak „Brawo”, „Popcorn” czy „Dziewczyna”, musiałby stwierdzić, że było ono nieustającą balangą.

Jest kolorowo i wystrzałowo. Można dowiedzieć się w najdrobniejszych szczegółach, jak przebiegały koncerty zespołu Backstreet Boys w Japonii czy Worlds Apart w Katowicach. (...)

Gdy wszystkie wiadomości o królach rocka i popu zostały przekazane z kronikarską pedanterią, ich odbiorca winien zająć się własnym wyglądem – poza sprawozdaniami z życia idoli, sprawność fizyczna i moda są najczęściej poruszonym tematem w młodzieżowych czasopismach. Jak się malować, odchudzać, walczyć z trądzikiem, co zrobić, żeby włosy były „karbowane i falowane”. (...)

Lista tematów nieobecnych na kartach tych czasopism jest bardzo długa. Całkowicie nieobecna jest polityka, problemy społeczne i zawodowe. Inne tematy istnieją „przy okazji” albo w formie szczątkowej. Rodzina nie istnieje, a rodzice są sporadycznymi bohaterami rubryk z poradami, wspomniani przeważnie, gdy „zabraniają mi spotykać się chłopakiem” albo gdy „ojciec nie lubi moich przyjaciółek”. Z błyskawicznej sondy pt. „O czym nie możesz mówić rodzicom” wynika, że „z nimi w ogóle nie da się rozmawiać”.

Praca także istnieje marginalnie – jest nią ciężki trud idola w dochodzeniu na szczyt i wysiłek utrzymania się na nim, a także castingi modelek.

W tym zredukowanym świecie dominuje obraz. Czytelnicy mogą wyjąć plakaty swoich ulubieńców, by powiesić je na ścianie w pokoju. Artykuły w większości przypominają elementarz – duże fotosy opatrzone są krótkim tekstem, który pełni funkcję wobec nich służebną, komentuje je i wyjaśnia. Zredukowany świat opisywany jest zredukowanym językiem, który jest subkodem językowym plemienia żyjącego w cywilizacji nieustającej balangi. Liczne zapożyczenia z angielskiego, wyrażenia „super”, „czadowy”, „odlotowy”, „impreza” są w stałym użyciu. Wiele z nich to swoiste „worki semantyczne”, do których można wrzucić wszelkie znaczenia, pozytywnie lub negatywnie nacechowane. (...)

Nie ma nic złego w uczeniu młodzieży, jak racjonalnie się odżywiać, dbać o dobrą kondycję fizyczną czy piękny wygląd. Jeżeli jednak pisze się tylko o tym, trudno młodemu człowiekowi nie uwierzyć, że ciało jest jedyną rzeczywistością, która istnieje i którą warto się zajmować.

Petrowa – Wasilewicz Alina: *Świat jako nieustająca balanga*, „Więź” 1997, nr 2

- Na podstawie zamieszczonego tekstu sformułuj 4 argumenty potwierdzające tezę, że czasopisma młodzieżowe i cywilizacja obrazkowa stanowią zagrożenie dla młodych ludzi.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- Argumenty zaczerpnięte z tekstu zapisz własnymi słowami oraz na ich podstawie sformułuj tezę – zadanie alternatywne do pierwszego ćwiczenia.

Teza:	
Argumenty	Własna redakcja tekstu
<i>Całkowicie nieobecna jest polityka, problemy społeczne i zawodowe.</i>	
<i>Rodzina nie istnieje, a rodzice są sporadycznymi bohaterami rubryk z poradami, (...).</i>	
<i>Praca także istnieje marginalnie – jest nią ciężki trud idola w dochodzeniu na szczyt i wysiłek utrzymania się na nim, a także castingi modelek.</i>	
<i>Artykuły w większości przypominają elementarz – duże fotosy opatrzone są krótkim tekstem, który pełni funkcję wobec nich służebną, komentuje je i wyjaśnia.</i>	

- Zdanie: *Wielu, zwłaszcza młodych ludzi, żyje dzisiaj tak, jakby życie było nieustającą balanżą jest*

A. argumentem. B. wnioskiem. C. przykładem. D. tezą.

- Wypisz z przeczytanego fragmentu dwa fakty i dwie opinie.

Fakty:

.....

Opinie:

.....

- Tekst zredagowany jest według schematu:
 - A. teza, argumenty + przykłady, potwierdzenie tezy i odkrycie nowego, dodatkowego aspektu.
 - B. określenie problemu, wątpliwości i pytania, wyjaśnienie, argumenty, przykłady, teza, wnioski uogólniające.
 - C. hipoteza; argumenty- przykłady; teza, wnioski uogólniające.
- Sformułuj dwa tematy rozprawek, w których wykorzystasz fragment tekstu Aliny Petrowej – Wasilewicz *Świat jako nieustająca balanga*.
 1.
 2.

Tekst II

Odkąd człowiek nauczył się czytać i pisać, odtąd znalazł sposób, aby różne ludzkie pokolenia rozmawiały ze sobą poprzez stulecia i tysiąclecia, uczyły się od siebie, wymieniały doświadczenia, liczyły się z opinią następców. A właśnie nasz świat zaczął się kształtować w starożytności, tam też formował się pierwszy zarys naszego „ducha”. Tam uwierzono w potęgę człowieka, tam zaczęto ją skrupulatnie gromadzić, przyglądać się czynom przodków i pamiętać o nich. Wiara w człowieka po raz pierwszy stanęła obok wiary w los i bogów.

Oczywiście nie w ten sposób, aby człowiek mógł bogów bezkarnie podejść. Nawet, jeśli czyni to heros – Prometeusz, przynoszący ludziom ogień, będzie skazany na męki piekielne. Jeśli ktoś chce bogów przechytrzyć – czeka go piekło jak Syzyfa czy Tantalą. Jeśli ktoś chce wygrać z losem, to przepadnie tym tragiczniej, jak Edyp. Nie, człowiek zawsze jest słabszy od bogów, a zarówno człowiek, jak i bóg są w dłoni losu. Ale przecież wolno człowiekowi już grać z tymi potęgami, przecież ma już tyle godności, że nawet upadek jego wart jest odnotowania i pamięci. I wieczny Ikar wlatuje w słońce.

Jesteśmy dumni z osiągnięć człowieka. Ale przecież już dwa tysiące pięćset lat temu identyczną dumę odczuwał Sofokles:

Siła jest dziwów, lecz nad wszystkie sięga
 Dziwy człowieka potęga.
 Bo on prze śmiało poza silne morze,
 Gdy toń się wzdyma i kłębi,
 I z roku na rok swym lemieszem orze
 Matkę ziemie do głębi.
 Dzikiego zwierza z gór ściągnie na błonie,
 Krnąbrny kark tura i grzywiaste konie
 Ujarzmi w swojej uprzęży.
 Wynałazł mowę i myśli dał skrzydła,
 I życie ujął w porządku prawidła.
 Od mroźnych wichrów, na deszcze i gromy
 Zbudował sobie schroniska i domy,
 Na wszystko z radą on gotów.

/tłum. Kazimierz Morawski/

Przecież w tej samej „Antygonie” człowiek, który daje sobie radę ze światem, nie potrafi rozwiązać własnych zawiłości i problemów! Już wtedy był i potężny, i bezsilny zarazem. Jak widzimy – nic pod tym względem się nie zmieniło. Ale też pamiętać trzeba, że my właśnie od starożytnych nauczyliśmy się stawiania spraw w określony sposób. I są oni ciągle obecni, we wszystkich dziedzinach. [...]

Piotr Kuncewicz, *Antyk zmęczonej Europy*

Polecenia do tekstu:

1. Przeczytaj tekst i podkreśl w nim trzy słowa – klucze, a następnie ułóż z nimi logicznie powiązane zdania, oddające główną tematykę tekstu.
2. Sformułuj pytanie, na które odpowiedzią jest fragment tekstu Piotra Kuncewicza.
3. Wykorzystując wiedzę z tekstu oraz znanych Ci utworów literackich napisz plan rozprawki na temat: Dlaczego starożytni są ciągle obecni we wszystkich dziedzinach naszego życia?

ANALIZA WYPRACOWAŃ UCZNIOWSKICH - ĆWICZENIA DEKOMPOZYCYJNE

Zbigniew Cedrowski , Sylwia Kukowska, Mirosława Pomichowska

W pracy nad kształceniem umiejętności redagowania rozprawki nie powinno ograniczać się jedynie do ćwiczeń redakcyjnych. Należy również uświadomić uczniom kolejne fazy procesu myślenia oraz będące jego skutkiem działania, które mogłyby zachęcić ich do głębszych rozważań na dany temat. W tym celu można wykorzystać metodę ćwiczeń dekompozycyjnych, które stanowią niejako próbę odwrócenia proponowanego w literaturze przedmiotu schematu działań kształtujących umiejętność redagowania tej formy wypowiedzi.

Ćwiczenia dekompozycyjne pozwalają na odkrycie specyficznych właściwości rozprawki; uczą analityczno–syntetycznego traktowania struktury tekstu, przygotowują uczniów do formułowania problemu, który trzeba rozwiązać i opracować. Mają także bez wątpienia wpływ na kształtowanie stylu wypowiedzi i uświadamiają piszącemu zasady komponowania tekstu z zachowaniem wewnętrznej spójności. Uczeń poznaje w ten sposób dokładniej strukturę rozprawki, tzn. jej budowę według schematu: wstęp, rozwinięcie, zakończenie.

Zaproponowane poniżej ćwiczenia dekompozycyjne mogą stanowić bazę materiałów, do których można się odwołać w pracy nad kształtowaniem umiejętności redagowania rozprawki z wykorzystaniem przykładowych prac na dowolny temat.

ROZPRAWKA UCZNIOWSKA 1.

1. Uważnie przeczytaj temat rozprawki i przeanalizuj jego budowę. Następnie zapoznaj się z tekstem pracy i sprawdź, czy rozumiesz znaczenie wszystkich słów (wyrażeń, zwrotów itp.). Potem jeszcze raz przeczytaj całą rozprawkę i zastanów się nad nią.

Jakie postawy wyzwała sport? Rozważ problem, odwołując się do przykładów z historii i literatury oraz własnych przemyśleń.

Sport dla człowieka jest źródłem rozrywki, ale także dostarcza wielu emocji. Często też pozwala uświadomić, jak dużo może osiągnąć sportowiec dzięki ciężkiej pracy, determinacji, dążeniu do osiągnięcia upragnionego celu. Jeżeli uprawianie sportu odbywa się zgodnie z zasadą „fair play”, wszystko jest w porządku. Czasami jednak słyszymy o nagannych zachowaniach kibiców podczas meczów, wulgarnych przewiskach kierowanych do zawodników przeciwnych reprezentacji, bijatykach po meczach. Sport wyzwała zatem różne postawy – zarówno pozytywne jak i negatywne.

Przykład pozytywnego działania sportu odnaleźć można w historii starożytnej Grecji. Igrzyska olimpijskie jednoczyły ludzi, kończąc spory i kłótnie. Podczas zawodów greckie polis zawieszaly konflikty i wojny po to, by podziwiać zręczność, siłę oraz rywalizację zawodników. Zmagania sportowe stały się również inspiracją dla ówczesnych artystów. Świadczą o tym malowidła na greckich wazach, przedstawiające poszczególne dyscypliny.

Sport często staje się również sposobem na życie. Tutaj chciałbym przywołać przykład igrzysk paraolimpijskich, w których udział biorą osoby niepełnosprawne. Uczestnicy paraolimpiady pragną dowieść, że mimo swej ułomności są w stanie pokonać fizyczną słabość dzięki sile wewnętrznej. Przekonują, że niepełnosprawność nie przekreśla szans na sukces.

Sport wyzwala także poczucie więzi między ludźmi. Przykładem może być postawa Polaków w czasie Euro 2012. Gromadząc się przed telewizorami, widzowie kibicowali polskiej reprezentacji. W strefach kibica Polaków nie dzieliły różnice kulturowe i wyznaniowe. Miłość do piłki nożnej jednoczyła wszystkich. Kiedy polska drużyna odpadła z eliminacji do mistrzostw Europy, Polacy kibicowali reprezentacjom innych krajów. Świadczy to o integracyjnej roli sportu.

Sport czasami może budzić również negatywne emocje i postawy, ponieważ prowadzi do konfliktów i sporów. Doskonale opisał to Ryszard Kapuściński w jednym ze swoich reportaży pt. „Wojna futbolowa”. Autor przedstawił walkę między drużynami Salwadoru i Hondurasu o prawo do udziału w mistrzostwach świata, zapowiedzianych na lato 1970 roku w Meksyku. Mecze te zapisały się tragicznie w historii najnowszej obu państw. Konflikt między kibicami zakończył się czterodniową wojną, w której zginęło wielu niewinnych ludzi.

Na podstawie powyższych rozważań mogę stwierdzić, że najczęściej sport wyzwala pozytywne postawy. Uważam, że jeżeli ktoś naprawdę chce kibicować swojej ulubionej drużynie idzie na mecz i nie awanturuje się, kiedy jego grupa nie odniesie zwycięstwa. Gdyby zabrakło sportu, nie doświadczylibyśmy euforii po zwycięstwie naszych zawodników. Negatywne zachowania na stadionach zdarzają się sporadycznie i nie powinny przekreślać wartości płynących ze sportu, którego podstawową zasadą jest zdrowa rywalizacja i mierzenie się z własną słabością.

2. W dwóch, trzech zdaniach przedstaw problem, jaki został poruszony w rozprawce. Możesz rozpocząć od słów:

Moim zdaniem.....
.....
.....

3. Ustal, według którego schematu kompozycyjnego (A lub B) powstała rozprawka, a następnie wypisz odpowiednio tezę lub hipotezę, potwierdzenie tezy lub sformułowanie tezy.

.....
.....

1.
 2.
 3.
 4.
- III.

11. Z omawianej rozprawki wypisz słownictwo typowe dla tej formy wypowiedzi, a następnie dopisz własne przykłady.

Słownictwo typowe dla rozprawki.

a) służące wprowadzaniu argumentów:

z tekstu -

.....
.....
.....

własne przykłady -

.....
.....
.....

b) prezentujące stanowisko piszącego:

z tekstu -

.....
.....

własne przykłady -

.....
.....

c) charakterystyczne dla stylu argumentacyjnego:

z tekstu -

.....
.....

własne przykłady -

.....
.....

d) wpływające na spójność wypowiedzi:

z tekstu -

.....
.....

własne przykłady -

.....
.....
.....

12. Jakie stanowisko może przyjąć piszący w związku z analizowanym tematem. Podaj propozycje innych tez. Nie musi to być Twoje stanowisko.

a).....

.....

b).....

.....

13. Napisz własną rozprawkę na temat analizowany na lekcji. Wykorzystaj podane słownictwo. Możesz posłużyć się planem pracy prezentowanej na lekcji, postaraj się jednak być oryginalnym – spróbuj przywołać własne argumenty. Swoją pracę możesz napisać także z wykorzystaniem innego schematu kompozycyjnego (wyjście od hipotezy).

ROZPRAWKA UCZNIOWSKA 2.

Przeczytaj uważnie rozprawkę i wykonaj znajdujące się poniżej polecenia

TEMAT: Bohaterowie powieści Henryka Sienkiewicza często stawali przed koniecznością dokonywania wyborów. Czy refleksja nad ich zachowaniem może pomóc czytelnikowi w podejmowaniu trudnych decyzji życiowych? Napisz rozprawkę, w której odwołasz się do wybranej powieści poznanej w całości (*Krzyżacy*, *Quo vadis*, *Potop*).

W swoim życiu każdy człowiek musi dokonywać trudnych wyborów. Nie zawsze jednak wiemy, które z nich są słuszne. Szukamy wtedy pomocy u innych. Czasami sięgamy też do literatury, ponieważ bohaterowie wielu utworów stawali przed koniecznością dokonania trudnego wyboru. Myślę, że refleksja nad ich zachowaniem może pomóc czytelnikowi w podejmowaniu trudnych decyzji życiowych.

Dobrym przykładem jest Zbyszko - jedna z głównych postaci powieści Henryka Sienkiewicza „Krzyżacy”. Stał on przed trudnym wyborem w więzieniu, do którego trafił za atak na posła zakonu. Krzyżak chciał mu wybaczyć napaść pod warunkiem, że Macko i Zbyszko zejda z koni, zdejmą hełmy i będą go błagać o litość przy księżnej i Danusi. Rycerz z Bogdańca nie chciał się zgodzić, bo to oznaczałoby dla niego utratę honoru. Ponownie stał przed dylematem, kiedy Macko zaproponował swojemu bratankowi, aby przebrał się za niego i uciekł z więzienia, ale Zbyszko się nie zgodził. Młody rycerz bardziej cenił honor niż swoje życie. Nie chciał ratować siebie za wszelką cenę i przez to okryć się hańbą.

Moje rozważania byłyby niepełne, gdybym nie wspomniała o tym, że trudnego wyboru dokonał również Zbyszko, podnosząc rękawicę rzuconą przez Rotgiera, który przybył na dwór księcia mazowieckiego i oznajmił, że Krzyżacy nie porwali Danusi. Wszyscy rycerze wiedzieli, że Rotgier jest znany z niezwyklej siły i doskonałej znajomości rzemiosła rycerskiego, więc nie podjęli wyzwania. Jedynie Zbyszko bez wahania zdecydował się na walkę. Był przekonany, że staje w obronie Danusi. Przypomniał sobie krzywdy, jakich doznała. Walczył wtedy z całych sił, aby pokonać przeciwnika. Rycerz był przekonany, że Rotgier kłamie w sprawie porwania dziewczyny, więc za swój obowiązek uważał pojedynek z nim, chociaż wiedział, że może zginąć. Postawa rycerza Danusi skłania nas do refleksji na temat wierności wyznawanym zasadom oraz wartościom w sytuacjach trudnych wyborów.

Sądzę, że w trudnych momentach życia warto sięgać do „Krzyżaków” Henryka Sienkiewicza. Na szczególną uwagę zasługuje postawa Zbyszka. Podejmując decyzje ważne, rycerz bronił wartości honoru i prawdy, które cenił bardziej niż własne życie. Refleksja nad jego zachowaniem może pomóc czytelnikowi w rozwiązywaniu problemów.

ĆWICZENIA DO ROZPRAWKI

Powyższa rozprawka jest zgodna z tematem, jej autor przywołuje dość trafne przykłady z literatury, niestety niezbyt dobrze poradził sobie ze spójnością tekstu, poza tym popełnił błędy językowe i logiczne. Twoim zadaniem jest poprawić tę pracę w taki sposób, aby wykorzystując zamysł piszącego, stworzyć poprawną wypowiedź.

W swoim życiu każdy człowiek musi dokonywać trudnych wyborów. Nie zawsze jednak wiemy, które z nich są słuszne. Szukamy wtedy pomocy u innych. Czasami sięgamy też do literatury, ponieważ bohaterowie wielu utworów stawali przed koniecznością dokonania trudnego wyboru. Myślę, że refleksja nad ich zachowaniem może pomóc czytelnikowi w podejmowaniu trudnych decyzji życiowych.

Polecenie poprawy: Przeanalizuj wstęp pracy, czy można byłoby w nim uniknąć powtórzeń? Dokonaj poprawek.

Poprawa:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Dobrym przykładem jest Zbyszko - jedna z głównych postaci powieści Henryka Sienkiewicza „Krzyżacy”. Stał on przed trudnym wyborem w więzieniu, do którego trafił za atak na posła zakonu. Krzyżak chciał mu wybaczyć napaść pod warunkiem, że Maćko i Zbyszko zejść z koni, zdejmą hełmy i będą go błagać o litość przy księżnej i Danusi. Rycerz z Bogdańca nie chciał się zgodzić, bo to oznaczałoby dla niego utratę honoru. Ponownie stanął przed dylematem, kiedy Macko zaproponował swojemu bratankowi, aby przebrał się za niego i uciekł z więzienia, ale Zbyszko się nie zgodził. Młody rycerz bardziej cenił honor niż swoje życie. Nie chciał ratować siebie za wszelką cenę i przez to okryć się hańbą.

Polecenie poprawy: W tym akapicie brakuje spójności. Na początku nie ma zdania będącego bezpośrednim nawiązaniem do tezy, autor nie formułuje argumentu, tylko od razu przechodzi do przykładu. Sformułuj argument, wykorzystując znane ci słownictwo służące osiągnięciu spójności wypowiedzi. Zadbaj o rzeczowość i chronologię przedstawionych działań bohaterów. Ponadto przyjrzyj się poszczególnym zdaniom. Popraw ich szyk i składnię. Akapit zakończ wnioskiem.

Poprawa:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Moje rozważania byłyby niepełne, gdybym nie wspomniała o tym, że trudnego wyboru dokonał również Zbyszko, podnosząc rękawicę rzuconą przez Rotgiera, który przybył na dwór księcia mazowieckiego i oznajmił, że Krzyżacy nie porwali Danusi. Wszyscy rycerze wiedzieli, że Rotgier jest znany z niezwyklej siły i doskonałej znajomości rzemiosła rycerskiego, więc nie podjęli wyzwania. Jedynie Zbyszko bez wahania zdecydował się na walkę. Był przekonany, że staje w obronie Danusi. Przypomnił sobie krzywdy, jakich doznała. Walczył wtedy z całych sił, aby pokonać przeciwnika. Rycerz był przekonany, że Rotgier kłamie w sprawie porwania dziewczyny, więc za swój obowiązek uważał pojedynek z nim, chociaż wiedział, że może zginąć. Postawa rycerza Danusi skłania nas do refleksji na temat wierności wyznawanym zasadom oraz wartościom w sytuacjach trudnych wyborów.

Polecenie: Podkreślone zdania zawierają błędy. Popraw je, aby wypowiedź stała się spójną, logiczną całością.

Poprawa:

.....
.....
.....

Sądzę, że w trudnych momentach życia warto sięgać do „Krzyżaków” Henryka Sienkiewicza. Na szczególną uwagę zasługuje postawa Zbyszka. Podejmując decyzje ważne, rycerz bronił wartości honoru i prawdy, które cenił bardziej niż własne życie. Refleksja nad jego zachowaniem może pomóc czytelnikowi w rozwiązywaniu problemów.

Polecenie : Zastanów się, jak można inaczej sformułować zakończenie, aby było ono bardziej precyzyjne, poprawne składniowo(zwróć uwagę na podkreślone zdania) i zawierało pełniejsze podsumowanie rozważań.

Poprawa:.....
.....
.....
.....
.....

Praca z utworami poetyckimi - formułowanie tezy interpretacyjnej oraz argumentów

Cel, jaki sobie stawiamy w tej części publikacji, to przedstawienie w jaki sposób można wykorzystać na lekcjach pracę z utworami poetyckimi, aby przygotować uczniów do pisania rozprawki. Chcemy stworzyć sytuację interpretacyjną sprzyjającą postawieniu tezy, sformułowaniu argumentów i wniosków, a w rezultacie napisaniu rozprawki. Kluczowym zadaniem będzie więc na lekcji zachęcanie uczniów do stawiania hipotez interpretacyjnych, będących według słów Stanisława Bortnowskiego „szukaniem ogólnego sensu utworu, jego głównej i najważniejszej myśli” (Bortnowski Stanisław, *Jak uczyć poezji?*, Warszawa 1991). Ten etap może mieć charakter „burzy mózgów”. Zapisane na tablicy spontaniczne odczytania nadrzędnych sensów utworu powinny być jednak w dalszej części zajęć zweryfikowane przez poszukiwanie dowodów pochodzących z tekstu poetyckiego. Odczytań wiersza może być wiele, tak jak wiele jest metodologii interpretacyjnych (np.: strukturalizm, badania kulturowe, psychoanaliza, dekonstrukcja), ale każde musi znaleźć swoje potwierdzenie w tekście. Uczniowie mogą więc wzajemnie się przekonywać, dyskutować bądź eliminować niewiarygodne hipotezy interpretacyjne.

Warto uwzględnić fakt, że utworów poetyckich nie da się właściwie zinterpretować bez odwołania się do kontekstów, sens dzieła bowiem ujawnia się w pełni dopiero wtedy, gdy sięgniemy po szerszą wiedzę np. biograficzną, filozoficzną, historyczną itp.

W dalszej części zaprezentowane zostaną ćwiczenia, które mają pomóc zrozumieć i zinterpretować wiersz i odczytać jego główną myśl, będącą punktem wyjścia do pracy nad rozprawką.

I

Propozycje zadań do wiersza Tadeusza Różewicza *List do ludożerców*.

Tadeusz Różewicz

List do ludożerców

*Kochani ludożercy
nie patrzcie wilkiem na człowieka
który pyta o wolne miejsce
w przedziale kolejowym
zrozumcie
inni ludzie też mają
dwie nogi i siedzenie*

*Kochani ludożercy
poczekajcie chwilę
nie deptajcie słabszych
nie zgrzytajcie zębami*

*zrozumcie
ludzi jest dużo będzie jeszcze
więcej więc posuńcie się trochę
ustąpcie*

*Kochani ludożercy
nie wykupujcie wszystkiego
świec sznurowadeł i makaronu
Nie mówcie odwróceniem tyłem:
ja mnie mój moje
mój żołądek mój włos
mój odcisk moje spodnie
moja żona moje dzieci
moje zdanie*

*Kochani ludożercy
nie zjadajmy się Dobrze
bo nie zmartwychwstaniemy
Naprawdę*

1958

- Scharakteryzuj i oceń adresatów wiersza zwanych przez podmiot liryczny „ludożercami”.

Cytat	Cechy osoby
<i>nie patrzcie wilkiem na człowieka który pyta o wolne miejsce w przedziale kolejowym</i>	
<i>nie depczcie słabszych</i>	
<i>nie zgrzytajcie zębami</i>	
<i>ludzi jest dużo będzie jeszcze więcej więc posuńcie się trochę ustąpcie</i>	
<i>nie wykupujcie wszystkiego świec sznurowadel i makaronu</i>	
<i>Nie mówcie odwrócen tyłem: ja mnie mój moje mój żołądek mój włos mój odcisk moje spodnie moja żona moje dzieci moje zdanie</i>	
<i>nie zjadajmy się Dobrze bo nie zmartwychwstaniemy Naprawdę</i>	
Ocena postawy	

- Kogo podmiot liryczny nazywa „ludożercami”?

.....

.....

.....

- Jaki stosunek ma podmiot liryczny do ludożerców?

.....

.....

.....

- Jaki obraz świata wyłania się z analizy postaw „kochanych ludożerców? Odpowiedz na pytanie formułując tezę i potwierdzające ją argumenty.

Teza

.....
.....
.....

Argumenty (w punktach), przykłady:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Podsumowanie:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Wykorzystując plan z poprzedniego ćwiczenia, rozwiń temat w formie rozprawki. Pamiętaj o trójdzielności pracy.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Inna propozycje tematów prac pisemnych:

Człowiek człowiekowi wilkiem - pisze Edward Stachura. Czy zgadzasz się ze stwierdzeniem poety? W swojej pracy odwołaj się do wybranych tekstów literackich i własnych obserwacji.

II

Propozycja zadań do wiersza Ignacego Krasickiego *Święta miłości kochanej ojczyzny*.

Święta miłości kochanej ojczyzny

Święta miłości kochanej ojczyzny!

Czują cię tylko umysły poczciwe;

Dla ciebie zjadłe smakują trucizny,

Dla ciebie więzy, pęta niezelżywe;

Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny,

Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe.

Byle cię można wspomóc, byle wspierać,

Nie żal żyć w nędzy, nie żal i umierać!

1. Kim jest osoba mówiąca w wierszu?

.....

2. Kto jest adresatem wiersza?

.....

3. Do podanych wyrazów dopisz takie sformułowania z wiersza, które utworzą paradoks.

Wyrazy	paradoks
<i>Zjadłe (...) trucizny</i>	<i>“smakują” dla ojczyzny</i>
<i>więzy, pęta</i>	
<i>kalectwo</i>	
<i>blizny</i>	
<i>Żyć w nędzy</i>	
<i>umierać</i>	

5. Podmiot liryczny w pierwszym wersie zwraca się w formie apostrofy do miłości ojczyzny. Jakiej postawy oczekuje od tego, kto kocha swoją ojczyznę? Uzupełnij tabelę.

Cytat	Interpretacja w kontekście oczekiwanej postawy
<i>Święta miłości kochanej ojczyzny! Czują cię tylko umysły poczciwe;</i>	
<i>Dla ciebie zjadł smakują trucizny,</i>	
<i>Dla ciebie więzy, pęta niezelżywe;</i>	
<i>Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny,</i>	
<i>Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe</i>	
<i>Byle cię można wspomóc, byle wspierać, Nie żal żyć w nędzy, nie żal i umierać!</i>	

5. Jakie przesłanie zawarte jest w wierszu „Święta miłości...”?

.....

6. Wymień bohaterów literackich, którzy odznaczyli się podobną postawą patriotyczną.

.....

7. Zredaguj tezę do każdego tematu.

- a) Odwołując się do dwóch ostatnich wersów wiersza, przedstaw postawy patriotyczne wybranych bohaterów znanych ci lektur.

.....

przyszłych, miłości wspólnoty ludzi osiadłych na tej samej ziemi, używających wspólnego języka, złączonych wspólną przeszłością, tradycją, obyczajem i kulturą. (...) Od nacjonalizmu i szowinizmu odróżnia go otwartość na inne narody i tolerancja wobec nich.(...)

Nowak-Jeziorański o patriotyzmie i nacjonalizmie [w:] Edukacja i Dialog nr 9-10/2003

Patriotyzm (łac. patriae ojczyzna) – postawa szacunku, umiłowania i oddania własnej ojczyźnie oraz chęć ponoszenia za nią ofiar; pełna gotowość do jej obrony, w każdej chwili. Charakteryzuje się też przedkładaniem celów ważnych dla ojczyzny nad osobiste, a także gotowością do pracy dla jej dobra i w razie potrzeby poświęcenia dla niej własnego zdrowia lub życia. Patriotyzm to również umiłowanie i pielęgnowanie narodowej tradycji, kultury czy języka. Patriotyzm oparty jest na poczuciu więzi społecznej, wspólnoty kulturowej oraz solidarności z własnym narodem i społecznością. (Wikipedia)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

III

Propozycja zadań do fragmentu pieśni chóru (Stasimonem I) z *Antygony* Sofoklesa

*Siła jest dziwów, lecz nad wszystkie sięga
Dziwów człowieka potęga.
Bo on prze śmiało przez sine morze,
Gdy toń się wzdyma i klębi,
I z roku na rok swym lemieszem porze
Matkę ziemice do głębi.*

*Lotny ród ptaków i stepu zwierzęta,
I dzieci fali usidla on w pęta.
Wszystko rozumem zwycięży.
Dzikiego zwierza z gór ściągnie na błonie,
Krnąbrny kark tura i grzywiaste konie
Ujarzmi w swojej uprzęży.*

*Wynalazł mowę i myśli dał skrzydła,
I życie ujął w porządku prawidła,
Od mroźnych wichrów na deszcze i gromy
Zbudował sobie schroniskai domy,
Na wszystko z radą on gotów.
Lecz choćby śmiało patrzył w wiek daleki,
Choć ma na bóle i cierpienia leki,
Śmierci nie ujdzie on grotów.*

Sofokles, *Antygona*, Wrocław 2009.

1. Z pieśni chóru wypisz zdanie, które jest tezą.

.....
.....

2. Sformułuj tezę własnymi słowami.

.....
.....

3. Z powyższego fragmentu wypisz cytaty będące argumentami potwierdzającymi słusność tezy.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Jeśli zgadzasz się z tezą, sformułuj dwa dodatkowe argumenty.

.....
.....
.....
.....

5. Jeśli nie zgadzasz się z tezą, uzasadnij swoje zdanie, formułując argumenty.

.....
.....
.....
.....

PRZYKŁADOWE TEMATY ROZPRAWEK

- Czy ekranizacja powieści może zastąpić jej lekturę? Rozważ problem, odwołując się do wybranych tekstów kultury.
- Czy władza demoralizuje? Rozważ problem, odwołując się do wybranych tekstów kultury, historii oraz własnych obserwacji.
- *Człowiek nie jest stworzony do klęski, człowieka można zniszczyć, ale nie pokonać.* Rozwiń myśl, odwołując się do wybranych tekstów literackich.
- Czy „ Krzyżacy” powinni wciąż znajdować się na liście lektur? Uzasadnij swój pogląd, odwołując się do tekstu Sienkiewicza.
- Analizując losy książkowych bohaterów, unikamy wielu błędów- rozwiń myśl w formie rozprawki.
- Uzasadnij w formie rozprawki, że Alek, Zośka i Rudy to ludzie, którzy potrafili pięknie żyć i pięknie umierać.
- Czy zgadzasz się ze słowami J. P. Sartre: „Kto wierzy w obecność dobra w drugim człowieku, rozbudza je w nim.” Swoją wypowiedź uzasadnij, odwołując się do wybranych tekstów literackich.
- Udowodnij, że literatura romantyczna była w dużym stopniu inspirowana wierzeniami ludowymi i folklorem.
- Uzasadnij, że Twoja ulubiona książka powinna znajdować się na liście lektur.
- Ta książka powinna zniknąć z listy lektur. Uzasadnij swoje stanowisko.
- Uzasadnij, na podstawie znanych Ci utworów Jana Kochanowskiego, że poecie „nic, co ludzkie, nie było obce”.
- Uzasadnij w formie rozprawki, że człowiekowi potrzebny jest drugi człowiek.
- *Być człowiekiem, to być odpowiedzialnym* /A. de Saint-Exupery/. Rozwiń myśl pisarza, odwołując się do wybranych tekstów literackich.
- Śmieszny czy ponury? Jaki obraz świata wylania się Twoim zdaniem z *Bajek* Ignacego Krasickiego?
- Uzasadnij, że w *Bajkach* Ignacego Krasickiego odbijają się problemy ludzi współczesnych.